

MICHELE
CICATELLI

**TAJEMNICE
GROTY
MICHAŁA
ARCHANIOŁA
W OLEVANO**

MICHELE CICATELLI

**TAJEMNICE GROTY
MICHAŁA ARCHANIOŁA
W OLEVANO SUL
TUSCIANO**

WYDAWNICTWO
ROSEMARIA †

— SPIS TREŚCI —

Od wydawcy —	5
Słowo o książce —	6
Wprowadzenie do wydania włoskiego —	7
Od Autora —	9
Idąc na Świętą Górę —	10
Do Michała Archanioła – patrona Olevano sul Tusciano —	12
Kult św. Michała Archanioła —	13
Święty Michał w rytuale —	23
Objawienia św. Michała —	25
Grota św. Michała w Olevano sul Tusciano —	38
Źródła historyczne —	48
Freski w grocie —	67
Lewa ściana, przedział górny —	68
Cykl Piotrowy —	75
Przedział dolny —	76
Apsydy —	78
Ściany nad łukami apsyd —	82
Lewy impost —	83
Prawa ściana, poczynając od apsyd —	85
Malowidła zewnętrzne —	90
Fronton drugiej kaplicy —	92
Fresk przedni —	92
Święty Grzegorz VII i grota Świętego Michała —	94
Cud Grzegorza VII w Ogrodzie Papieża —	98
Legendy Olevano sul Tusciano —	99
Święty Michał obrońca Olevano sul Tusciano —	101
Modlitwy i hymny —	105
Klasztor św. Archanioła w Olevano sul Tusciano —	111
Bibliografia —	113
Źródła internetowe —	118
Ilustracje —	120

— OD AUTORA —

Podstawę niniejszej pracy stanowi kult św. Michała Archanioła i prehistoryczna grota na Monte d'Oro (Monte Raione), które są spoiwem łączącym mieszkańców Olevano sul Tusciano.

Moje zainteresowanie kulturą regionalną oraz głęboko doświadczane uczucia religijne zawsze skłaniały mnie do czytania na temat realiów związanych zarówno z naszą społecznością w Olevano, jak i z innymi miejscami we Włoszech, gdzie istnieje żywy i słyszalny kult Archanioła Michała, do zbierania o nich informacji i poświęcania się szczegółowym badaniom.

Zacząłem od chęci połączenia licznych informacji i wcześniejszych prac badawczych wyłącznie po to, by zachować o nich pamięć, lecz zainteresowanie kulturą i moje osobiste pragnienie dalszych badań, a także nieustanny nacisk i prośby dobrych znajomych zachęciły mnie do zebrania całego materiału zgodnego z moją wiedzą.

Ta publikacja jest tylko skromnym aktem kultu dla św. Michała Archanioła, oddania się mu, wyrazem miłości do świętego oraz pragnieniem rozpowszechnienia tej miłości wśród wszystkich ludzi i przyszłych pokoleń. Tak jak każda praca badawcza, dzieło to nie utrzymuje, że wyczerpało temat o wyjątkowej wartości. Proponuje się nawet kontynuowanie podjętych badań oraz udoskonalenie aspektów religijnych, socjologicznych i historycznych zgodnie z bardzo bogatymi tradycjami ludowymi.

Przekazując ten tekst do druku, czuję wielkie wzruszenie i głęboką satysfakcję z osiągniętego rezultatu i z przekonania, że lektura ta wspomże innych naukowców w pogłębieniu tych wspaniałych realiów.

Na koniec pragnę przypomnieć najpierw sobie samemu, a następnie wam, czytelnicy, że *humanum est errare*, „błądzić jest rzeczą ludzką” ale ze świadomością, że *error hesternus sit tibi doctor hodiernus*, to znaczy „niech wczorajszy błąd będzie dla ciebie dzisiaj nauczycielem”.

Chciałbym przede wszystkim wyrazić uznanie i wdzięczność dla wydawcy w osobie Giuseppe Barry. Życzę wszystkim pogłębienia, dzięki tej lekturze, swojej wiedzy o sanktuarium św. Michała Archanioła w Olevano sul Tusciano. Przyjemnej lektury!

Michele Cicatelli

ŚW. MICHAŁA ARCHANIOŁA

Kult św. Michała Archanioła, który rozwinął się przede wszystkim w grotach, wywodzi się ze Starego Testamentu jako *Custos*¹ – *Opiekun* Izraela, by następnie stać się *Custos* nowego Izraela, czyli Kościoła.

Imię Michała, Księcia Wojsk Niebieskich, wywodzi się z języka hebrajskiego i składa się z trzech części: „Mi-Kha-El”, co oznacza: *Któż, jak Bóg?* Jest to okrzyk bojowy przeciwko każdemu, kto sądzi, że jest równy Bogu. W Piśmie Świętym imię to odpowiada osobie.

Święty Michał pojawia się pięć razy w Biblii. Pierwszy raz w słynnej wizji proroka Daniela: „Lecz ksiązę królestwa perskiego sprzeciwiał mi się dwadzieścia jeden dni; a oto Michał, jeden z książąt przedniejszych, przyszedł mi na pomoc, a ja tam pozostałem przy królu perskim” Dn 10,13².

W Księdze Daniela znajdują się również dwa inne cytaty: „I rzekł: «Czy wiesz, dlaczego przyszedłem do ciebie? A teraz wrócę się, aby walczyć przeciw ksiązęciu perskiemu; gdy ja wychodziłem, ukazał się ksiązę grecki przychodzący. Wszakże opowiem ci, co jest wyrażone w piśmie prawdy, a żaden nie jest pomocnikiem moim w tym wszystkim, jeno Michał, ksiązę wasz...»” Dn 10,20-21.

W Księdze Daniela znajdujemy także fragment: „A w owym czasie powstanie Michał, ksiązę wielki, który trzyma z synami ludu twego; i nadejdzie czas, jakiego nie było, odkąd narody być poczęły, aż do tego czasu. A w tym czasie będzie wybawiony lud twój, każdy, kto się znajdzie zapisanym w księdze” Dn 12,1.

W Nowym Testamencie Archanioł Michał pojawia się dwa razy. W liście Judy Apostoła autor³ odnosi się do wielowiekowej tradycji hebrajskiej, według której Michał zataił miejsce pochówku Mojżesza, aby ukryć go przed diabłem: „Gdy Michał archanioł z diabłem rozprawiając, spierał

¹ *Custos* – z łaciny „opiekun” – przyp. red.

² Wszystkie cytaty z Pisma Świętego pochodzą z wydania: Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, przeł. ks. Jakub Wujek – *przyp. tłum.*

³ Według tradycji kościelnej Juda Apostoł uważany jest za autora kanonicznego listu, który nosi jego imię.

się o ciało Mojżesza, nie śmiał rzucić zelżywego wyroku, ale rzekł: «Niech tobie Pan rozkaże» JUD 1,9.

Drugi raz św. Michał pojawia się w Apokalipsie św. Jana: „I rozegrała się wielka bitwa na niebie: Michał i aniołowie jego walczyli ze smokiem i smok walczył i aniołowie jego i nie przemogli ani nie znaleziono już więcej miejsca ich w niebie” AP 12,7-8.

W tych tekstach Michał Archanioł przedstawiony jest jako znak honoru i chwały Boga przeciwny zbuntowanym aniołom. Jest również protektorem Kościoła oraz „Izraela Bożego”, tak jak był nim w czasach Starego Przymierza. Jawi się więc jako potężny obrońca Izraela, żołnierz i wojownik o niezwykłym mieczu. Postać św. Michała otoczona jest światłem zdolnym zachwycić jego wyznawców. Jego misja trwa zarówno w Kościele Chrystusa, jak i w walce o zwycięstwo dobra nad złem, Chrystusa nad Szatanem⁴.

Ksiądz Marcello Stanzione w tym kontekście podkreśla, że „wyrażna wzmianka o św. Michale Archaniele w Piśmie Świętym jest bardzo znacząca. Wiadomo bowiem, że św. Michał istnieje dzięki słowu Bożemu. Jego istnienie jest zatem prawdą objawioną. Ponadto Pisma Święte stanowią podstawę kultu Michała Archanioła. Wyższość, doskonałość oraz potężny patronat tego Archanioła zostały bardzo dobrze opisane w Świętych Księgach. Na przykład Księga Daniela opisuje Michała jako księcia anielskiego, zaliczanego do najpotężniejszych, przerastającego Gabriela Archanioła, księcia protektora, obrońcę dzieci Izraela i Kościoła Chrystusa oraz potężnego sługę Bożego ku wybawieniu swego ludu. Dlatego właśnie naród żydowski uhonorował Michała jako swego księcia i protektora anielskiego oraz uznał go za niebiańskiego patrona synagogi żydowskiej i jej obrońcę, opiekuna i strażnika”.

Dizionario delle Creature spirituali Giordano Bertiego⁵ zawiera wiele dzieł apokryficznych Starego i Nowego Testamentu, w których Michał Archanioł objawia się na różne sposoby.

Syryjska *Apokalipsa Barucha* podaje, że święty ten posiadał klucze do raju. W *Życiu Adama i Ewy* twierdzi się, że to on nauczył Adama uprawy ziemi. W syryjskiej *Apokalipsie Mojżesza* naucza synów Adama i Ewy rytualnych obowiązków wobec zmarłych. *Ewangelia Bartłomieja* powiada,

⁴ Giovanni Monelli, *Gli Angeli*, Michael, Foggia 1994, s. 170.

⁵ Giordano Berti, *I mondi ultraterreni. Dizionario illustrato dei mondi e delle creature spirituali*, Mediolan 1998.

że on był tym, który miał przynieść Bogu glinę i wodę niezbędne do stworzenia Adama. Również we *Wniebowstąpieniu Izajasza* to on odsunął kamień z grobowca Jezusa. I wreszcie *Apokalipsa Maryi* podaje, że towarzyszył Maryi Dziewicy podczas przeprawy przez piekło, aby pokazać męki, którym poddani są potępieni⁶.

Święty Michał jest przywoływany również w II surze Koranu, wers 98: „Otóż ten, kto jest wrogiem Boga, Jego aniołów i Jego posłańców, i Gabriela, i Michała... – ponieważ Bóg jest wrogiem dla niewiernych!”^{7,8}.

Historyk Sozomenos żyjący w V wieku n.e. przekazuje nam, że cesarz Konstantyn, w następstwie wizji Archanioła, wznosił słynne sanktuarium poświęcone św. Michałowi położone na przylądku Hestia nad Bosforem. Co więcej, oddanie Archaniołowi rozwinęło się tak bardzo, że już w VI wieku n.e. w Konstantynopolu i okolicach istniało około dziesięciu kościołów poświęconych św. Michałowi. Do dzisiaj każdego 12. dnia miesiąca etiopscy Koptowie⁹ odprawiają specjalny obrzęd ku czci św. Michała.

W Rzymie, wzdłuż Via Salaria, w V wieku n.e. została wzniesiona bazylika na cześć św. Michała, którego święto przypadało na 29 września, dzień konsekracji tego kościoła¹⁰.

Na szczycie wzgórza Świętego Anioła poza granicami Spoleto wznosi się kościółek poświęcony św. Michałowi, wybudowany i poświęcony Archaniołowi w okresie rządów konsulów Felice i Tauro (429).

Na Monte Tancia w Górach Sabińskich grotta, która była wcześniej miejscem pogańskim, została poświęcona św. Michałowi przez Longobardów w VII wieku n.e. i stała się celem pielgrzymek.

---

⁶ Sandro Mancinelli, *La linea Sacra dell'Arcangelo Michele*, Segno 2016, s. 14.

⁷ Hamza Roberto Piccardo, *Il Corano, Edizione integrale*, Mondadori 1994.

⁸ Tłumaczenie znaczenia Koranu według Józefa Bielawskiego – *przyp. tłum.*

⁹ Egipcjcy chrześcijanie. Koptowie rozwinęli swoją autonomiczną cywilizację, silnie zwróconą w stronę religii. Przejście od religii tradycyjnej do chrześcijańskiej odbyło się za czasów rzymskiej dominacji, w kontekście kulturalnym i administracyjnym języka greckiego. Następnie Egipcjanie dokonali pewnego teologiczno-autonomicznego wyboru w zakresie chrześcijaństwa (monofizytyzm), rozwijając własną literaturę i sztukę. Istnieje również katolicki Kościół koptyjski – patriarchat Aleksandrii założony w 1824 roku, przywrócony w 1895 roku, na którego czele stoi patriarcha. Obejmuje 6 diecezji i liczy około 200 tysięcy wiernych.

¹⁰ Marcello Stanzione, *Inchiesta sugli Angeli*, Mondadori 2014, s. 42–43.

— KLASZTOR ŚW. ARCHANIOŁA — W OLEVANO SUL TUSCIANO

Klasztor ten należał do ziem gminy Eboli, w pobliżu rzeki Tusciano, obecnie w gminie Battipaglia. Postanowiłem przywołać ten rozdział w celu rozwiązania i wyjaśnienia licznych pomyłek, popełnionych przez wiele osób przy określaniu własności.

O kościele św. Michała³⁰⁰, zwanego również kościołem św. Archanioła, wspomina się już od 968 roku, kiedy Gisulf I przekazał biskupowi Salerno, Pietro (VI), niektóre kaplice wiejskie w południowym obszarze rzeki Tusciano, w tym kaplice św. Piotra, św. Michała i św. Stefana³⁰¹.

Klasztor³⁰² benedyktyński, nazywany także „de Battipalea apud Ebulum”, przekazany zostaje wraz z kościołem, dużym obszarem ziemskim i wszystkimi dobrami opatowi Alferio Pappacarbone (1011 – 12 kwietnia 1050) z ręki księcia Guaimario. Zakonnik stał na czele opactwa Świętej Trójcy w Cava de' Tirreni. Potwierdza to dokument, który w lipcu 1035 roku sporządził Truppoaldo, opat i „scriba sacri Palatii”, opisując wyraźnie: *Waimarus divina protegente clementia, Longobardorum gen tis Princeps, prò amore onnipotentis Dei et prò salute nostrae animae, nostraeque patriae salvatione, concedimus in monasterio sanctae et individuae Trinitatis, quod situm est in crypta, quae est in pertinentia Mitilianensi, in qua Domnus Adelferius venerabilis Abbas et spirituales Pater et Orator noster praeest, Ecclesiam Sancti Archangeli, quae constructa est ultra fluvium Tuscianum, cum codicibus et omni ornamento ipsius ecclesia, cum vineis, et terris vacuis per has fines...*³⁰³. – „My, Waimarus, pod opieką Bożej łaskawości pozostający książę Longobardów, z miłości do Boga Wszechmogącego i dla

³⁰⁰ Część powyższego rozdziału została zaczerpnięta z tekstu Giuseppe Barry, *Le chiese nella Piana del Sele*, Centro Culturale Studi Storici, Castellabate 2013.

³⁰¹ Alessandro Di Muro, *La piana del Tusciano, Insediamenti longobardi*, w *Battipaglia, 70 anni nella sua storia*, Massa Editore, Napoli 1999, red. Lorenza Rocco Carbone, s. 26, 33.

³⁰² Generoso Crisci, red. Vincenzo De Simone, Giuseppe Rescigno, Francesco Manzione, Donato De Matta, *Salerno sacra, ricerche storiche*, Gutenberg, Lancusi 2001, Vol. 3, s. 196.

³⁰³ Dokument podaje A. Di Meo, *Annali critico diplomatici del Regno di Napoli della mezzana età*, Napoli 1978. Przypisania dokumentu grocie w Olevano sul Tusciano dokonał między innymi: Gino Kalby, *La cripta di San Michele Arcangelo in Olevano sul Tusciano*, Stabilimento Tipografico Fratelli Di Giacomo, Salerno 1963, s. 14. Nie zgadza się z tym jednak Alessandro Di Muro w tekście *La Grotta di San Michele ad Olevano sul Tusciano, storia, archeologia e arte di un santuario altomedievale*, Itinera, Montecorvino Rovella 2011, s. 86.

FRESK GOŁĘBICY

CHRYSTUS Z ŚW. PIOTREM I ŚW. PAWŁEM

TAJEMNICE GROTY
MICHAŁA ARCHANIOŁA
W OLEVANO SUL TUSCIANO

Michele Ciatelli

Tytuł oryginału:

IL CULTO MICAELICO
E IL COMPLESSO MONASTICO
DI SAN MICHELE ARCANGELO
IN OLEVANO SUL TUSCIANO

Wydanie pierwsze

ISBN 978-83-63110-71-0

Wszystkie prawa zastrzeżone

© ROSEMARIA 2018

© IL SAGGIO & MICHELE CIATELLI

WYDAWNICTWO ROSEMARIA

ul. Zbąszyńska 19/4, 60-359 Poznań

tel. 61 86 87 345, 720 123 183

wydawnictwo@rosemaria.pl

www.rosemaria.pl

Tłumaczenia włoskie: Miłosz Staszewski

Tłumaczenia łacińskie: Michał Kulpa

Korekta: Tomasz Powyszyński

Fotografie: Andrea Capaccio, Marek Woś, 123rf.com

Skład, DTP: www.studio-książki.pl

Druk: Readme Łódź

Tę książkę zamówisz
na stronie www.rosemaria.pl

KUP W KSIĘGARNI

